

АНОТАЦИИ НА МАТЕРИАЛИТЕ ПО ЧЛ. 76.(4) ОТ ПРАСПУ
ВЪВ ВРЪЗКА С КОНКУРСА ЗА ЗАЕМАНЕ НА АКАДЕМИЧНАТА ДЛЪЖНОСТ „ПРОФЕСОР“,
ДВ 32/22 април 2016

от доц. днк МАРИЯ АНТОНОВА ШНИТЕР

СТАТИИ И СТУДИИ:

1. *Имена и дати. Предварителни резултати от изследването на т. нар. "западен фонд" в ранните славянски месецослови.* - В: *Медиевистика и културна антропология. Сборник в чест на 40-годишната творческа дейност на проф. Донка Петканова . С., 1998, 27-37 .* (в съавторство с Х. Миклас).
Статията представя предварителните резултати от изследването на т. нар. „западни светци“ в славянските календари от периода преди литургичната реформа през XIV век. Проследени са паметите на около 50 светци възоснова на 14 славянски извора; като допълнение и коректив са ползвани класическите издания на славянски и гръцки месецослови, а като база за сравнение – съставите на над двадесет гръцки и латински календари и литании, със специално фокусиране върху паметници от областите, свързани с живота и дейността на Кирил и Методий.
2. *Zur Gattungscharakteristik von Gebet und Beschwörung (auf der Grundlage ssl. literarischer und folkloristischer Texte).* - В: *Anzeiger für slavische Philologie, Bd. XXV, 1998, 163-178.*
Статията си поставя за цел да предложи жанров модел на християнската молитва, който да бъде съпоставен по отношение на структурата и функцията си със съответните текстове на фолклорни заклинания. Подлага се на анализ научната адекватност на термина „апокрифна молитва“; стига се до заключението, че степента на проникване на фолклорни и/или апокрифни елементи в текста е правопропорционална на степента на неговото отдалечаване от каноничната жанрова форма.
3. *Über die Grenze zwischen Theater und Schaustellung (pozorište). (Zum Problem des 'bulgarischen Theaters im Mittelalter').* - В: *Balagan. Slavisches Drama, Theater und Kino. Hrsg. v. Walter Koschmal (Regensburg) u. Herta Schmid (Potsdam). Band 4, Heft 1/1998, 44-60.*
Статията е посветена на една от значимите „липси“ в литературната и културната традиция на българското средновековие – липсата на българска средновековна драма. Търсят се възможните причини за тази липса, като се вземат предвид факторите на културния и религиозен контекст – наличието на древна театрална традиция по българските земи (свързана с античността), съхранените до началото на модерната епоха фолклорни маскарadni игри, наличието на литургична драма

във Византия и дори традицията на кукления театър („карагьоз“) по време на Османския период. Независимо от всички тези фактори, развитието на средновековния театър е възпрепятствано от противопоставянето между „осъзнатата миметичност“ на драмата, разбирана като „лъжа“, в опозиция спрямо случващия се в литургията „театър без мимезис“, възприеман като „трансцендентна истина“.

4. *Современное состояние рукописных собраний церковного происхождения в болгарских библиотеках.* - В: "Рукописные собрания церковного происхождения в государственных библиотеках и музеях России". Сборник докладов конференции 17.- 21. ноября 1998 года, Москва, 1999, 28-35.
Статията е посветена на историята на оформянето на основните ръкописни сбирки в българските книгохранилища непосредствено след Освобождението и до края на XX век. Коментира се отношението на държавните и църковните институции към ръкописните паметници. Специално внимание е отделено на съдбата на ръкописната сбирка в манастира Зограф на Атон, както и на перипетиите около връщането на ръкописа на „История славянобългарска“ на монашеското братство. Този епизод се разглежда като пример за отношенията между държава и църква и за тяхната политическа употреба.
5. *Kyrrillomethodianische Miscellen, Teil 2. Westliche Einträge in den ältesten kirchenskavischen Kalendarien.* - В: Festschrift für Klaus Trost zum 65. Geburtstag. Hrsg. E. Hansack, W. Koschmal, N. Nübler, R. Večerka. München, 1999. (= Die Welt der Slaven. Sammelbände, Bd. 5), S. 259-289 - в съавторство с Х. Миклас.
Студията представя резултатите от продължително изследване на проблема за присъствието на т.нар. „западни светци“ в славянските литургични календари за периода от възникването на славянското писмо до средата на XIV век. Проследени са паметите на около 50 светци, определени като „западни“ (по произход, име и/или област на почитане). Разгледан е огромен фактически материал, извлечен от славянски, гръцки и латински ръкописни паметници. Очертани са няколко типа културни взаимодействия, довели до пренасянето и съхранението на богослужебното почитание към западните светци в славянска среда, дори значително след средата на XI век (Великата Схизма). Обръща се специално внимание на ролята на Кирило-Методиевата мисия като посредник между „изтока“ и „запада“, като се дават доказателства за преки взаимодействия в литургичния календар, осъществени в регионите на пребиваване на първоучителите (Райхенау, Сант Гален, Елванген и т.н.).
6. *За "Омировите сравнения" у Йоан Екзарх.* - В: Symposium или Античност и хуманитаристика. (Изследвания в чест на професор Богдан Богданов. Съст. Виолета Герджикова, Николай Гочев, Йоанна Сиракова. С., 2000, 334-338.
Статията предлага анализ на един пример за прилагането на един художествен похват от античността, т.нар. „омирово сравнение“, в литературната практика на средновековните български писатели. Тъй като отношението на християнските

писатели към дохристиянската литературна традиция се трансформира от отхвърляне (идеологическо, но и формално) към творческо усвояване, в зрелия период на развитие на средновековната литература естетическият канон на българските писатели би задоволил и най-претенциозния вкус. Разгледани са примери от творчеството на Йоан Екзарх, който творчески преосмисля античните художествени образци, като изпълва традиционните форми с ново (християнско) съдържание.

7. *Молитвите против природни бедствия в новооткритата част на Euch. Sin. и техните късни южнославянски съответствия* - В: Пъти достоитъ. Сборник в памет на Стефан Кожухаров. С., 2003, 112-125.

Статията разглежда цикъла молитви против природни бедствия в новооткритата част на Синайския евхологий. Поставя се въпросът за произхода на цикъла и се проследява неговата по-късна южнославянска традиция. Коригирани са неточни атрибуции в по-ранни изследвания на фрагмента. Анализът е положен в по-широк културно-исторически контекст, като се обръща внимание на ролята на публичното (т.е. извънхрамово) богослужение след началото на Османския период, и се търси обяснение на прекъснатата текстова традиция на изследваните последования. Потвърдена е хипотезата за твърде ограниченото присъствие на текстовете от глаголическия паметник в по-късната южнославянска евхологична традиция.

8. *Градът като палимпсест*. – В: Култура и памет, Материали от XIV Лятна научна среща 24-25. 06. 2006, Варна, 2006, 86-96.

Текстът си поставя за цел да изследва функционирането на градските пространства като „места на памет“ за общностите, които ги обитават. Приложена е теорията на Ян Асман за прехода на „комуникативната“ в „културна“ памет. Анализирани са две публични места в Пловдив – Градската градина (създадена върху старо турско гробище) и Чифте баня (превърната в галерия за модерно изкуство). Стига се до извода за града като ментално пространство, където историческите пластове се наслаждат палимпсестно, произвеждайки понякога неправилни, а понякога провокативни прочити и интерпретации на миналото.

9. *Religion and European Integration in Bulgaria*. - В: Miroslav Polzer, Silvo Devetak, Ludvik Toplak, Felix Unger and Maria Edler (Eds.) Religion and European Integration. Religions as a Factor of Stability and Development in South Eastern Europe. (= Book series of European Academy of Sciences and Arts, ed. by Maria Edler and Felix Unger, Vol. 6.) Weimar 2007, 351-377. (в съавторство с Даниела Калканджиева)

Студията проследява влиянието на религията върху българското общество в историческа перспектива и се концентрира върху ролята ѝ като (възможен) фактор за стабилност и развитие в периода на прехода. Проследено е значението на съвместното живеене на християни и мюсюлмани през вековете на Османското владичество. Ролята на БПЦ е ясно разграничена от ролята на Православието като цяло – докато БПЦ има нееднозначно отношение към

религиозния плурализъм, православната общност като цяло е толерантна и отворена към общуването с „различните“. Анализира се и противоречивото отношение между процесите на евроинтеграция и на „десекуларизация на света“, които протичат в началото на XXI век.

10. *Fundamentalisms and Eurointegration*. - В: *Studia Religiologica. Zeszyt 40. Problemy religijne Europy nowożytnej i współczesnej*. Krakow, 2007, 21-30

Изследването е посветено на съвременните прояви на религиозен фундаментализъм на Балканите в условията на протичаща евроинтеграция (разгледан е специално случаят България). Проследени са основните синхронни и диахронни фактори, определящи спецификата на фундаменталистките феномени в балкански, православен и европейски контекст. Стига се до извода, че както историческите основания, така и съвременните нормативно-правни реалности предполагат една по-скоро мирна картина на междуконфесионално общуване. Направен е опит да се проникне зад завесата на официалния политически дискурс, където се откриват тревожни тенденции към религиозна нетолерантност както от страна на исляма, така и от страна на православната църква.

Секуларизмът, задължително присъщ на европейското говорене за религиозните феномени, се схваща като неадекватен и безперспективен при интерпретцията на реалности, стадиално пребиваващи в “предсекуларността” на домодерното време, каквито са православие и ислямът на Балканите.

11. *"... и това, що го няма, не може да се брои" (Екл. 1:15)* – В: *Алтера академика*, 2008 (II), 3(7), 159-171

Текстът поставя въпроса за преброяването на хората като начин да се превърне Хаоса в Космос и като форма на упражняване на власт, присъща единствено на бога. Сакрално-магическият смисъл на числата в домодерния свят е разгледан в контекста на разнообразните форми на регистриране на населението, познати в изворите.

Проследяват се забраните за преброяване на човеците от старозаветната традиция през Античността и Средновековието до Модерността. Чрез изследване на римското, византийското и османо-турското право е отхвърлена хипотезата, че фискалните системи от предмодерната епоха изискват поголовно преброяване. Специално внимание е обърнато на опитите за преброяване на населението в България след 1878 г. като (условен) момент на преход към Модерност. Реликти от предмодерно мислене/поведение се търсят в отношението на ромите към опитите на държавата да ги обхване и “овладее” в регистрите си.

Отношението на респект и богобоязън към числата, характерно за предмодерната епоха, е заменено с модерното противопоставяне на количество и качество при подхода към същността. *“Проблемът [днес] е: не неравенствата на качествата, а на числата”* и това определя начините за оценка на качеството във (висшето) образование. Стига се до извода, че човешката същност винаги

включва “неброим остатък” и това прави невъзможна количествената оценка на качеството.

12. *Защо мълчи българската Клио, или за липсата на български средновековни хроники.* – В: Критика и хуманизъм, кн. 29, 2/2009, 97-107

Статията поставя проблема за липсата на български исторически разказ през Средновековието. Проследени са литературните прояви на историческото съзнание в отделните етапи на българската история от VII до XV век. Стига се до извода, че старобългарската историография е свидетелство за последователен, макар и може би не съзнателен отказ от обективното отразяване на случващите се събития. Създаваните текстове са опит за пресъздаване на историята в съответствие с някакъв идеален образ на миналото, който обикновено (би трябвало да) се ползва като аргумент в стремежите към политическа и етносна автономност.

13. *За побратимството и побратимените монаси между Изтока и Запада (Отново за „Книгата на побратимените монаси“ от манастира Райхенау)* –

В: Старобългарска литература, кн. 41-42, (=Юбилеен сборник в чест на 60-годишнината на Красимир Станчев и Александър Наумов). С., 2009, 64-77

В статията е разгледано присъствието на имената на Методий и неговите спътници в *Verbrüderungsbuch* на манастира Райхенау. Това вписване е интерпретирано в контекста на разнообразните форми на сдружаване и „побратимяване“, характерни за средновековната европейска традиция – както във византийско-славянски, така и в западни (предимно бенедиктински) манастири. Предлагат се допълнителни аргументи за обстоятелствата около приемането на духовен сан от двамата братя. Стига се до извода, че макар да не принадлежат към манастирския конвент на Райхенау, Кирил, Методий и неговите придружители са притежавали статут на „духовни братя“ на манастира и са принадлежали към общност, надхвърляща регионалните и църковно-политическите граници на своето време.

14. *ESN – поздние славянские соответствия.* – В: Nichorites, K. Evangelou, E., Athanasiades, A. (Eds.) ΣΠΑΡΑΓΜΑΤΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΣΛΑΒΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ Χαριστήριος Τόμος στον Καθηγητή Ιωάννη Χρ. Ταρνανίδη. Thessaloniki: Ekdotikos Oikos Adelphon Kyriakide, 2011, 89-105

Предлаганото изследване прави опит да проследи по-късните славянски “наследници” на текстовете, включени в новооткрития Синайски фрагмент 1/N. В проучването са взети предвид широк кръг литургически паметници, значителна част от които са сравнително слабо проучени от тази гледна точка. Стига се до извода, че някои от текстовете в ESN нямат устойчива славянска традиция – това са молитвите против природни бедствия, докато други (молитвите от денонощния кръг на богослужението и частично – на тайнствата) присъстват трайно в славянската литургична практика и до днес. Особен случай представлява “уникалната” комбинация от апостолски и евангелски четива за седмицата – те

имат богата текстова традиция, но не се срещат в характерната за ESN композиция.

15. *Юрисдикция in optima forma, или защо при православните славяни няма лов на вещици.* – в: Nomina essentiant res. Сборник в чест на Цочо Бояджиев, 2011, 97-127

Статията проследява отношението към традиционната магия в средата на православните славяни през периода 15.-19. век в съпоставка с процесите, протичащи в Западна Европа по същото време. Описани са доктриналните, политическите и културно-историческите фактори, възпрепятстващи преследванията на „вещиците“ сред южните славяни при прехода от Средновековието към Ново време.

Мирната коекзистенция на православната църква и магията в традиционното общество на Балканите е възможна чак до края на 20. век, защото

- в православния свят носителите на „специфично знание“ не се демонизират, както това се случва в западната традиция;
- православната църква не преминава през процес на „рационализиране на вярата“, сходен с Реформацията;
- „вещите“ заемат съществена роля в йерархията на православната общност (наред с клира, а не в опозиция с него);
- (конфесионално чуждата) държавна власт през Османския период не спомага налагането на строга ортодоксия от православната църква;
- доминацията на ислямската юрисдикция на Балканите в Османския период изключва криминализирането на хетеродоксията;
- книгопечатането се разпространява сред южните славяни сравнително късно.

16. *Иосиф Брадатый.* - Православная энциклопедия. Москва, 2011. Т. 26., 26-27 (<http://www.pravenc.ru/text/673661.html>)

Текстът представлява енциклопедична статия, което има за цел да запознае рускоезичния читател с личността и творческата дейност на Йосиф Брадати – един от най-видните представители на българската предвъзрожденска дамаскинарска традиция. Направено е обобщение на досегашните изследвания върху автора и е предложен пълен списък на познатите досега негови автографи и/или преписи от автографи.

17. *Нови сведения за дейността на Йосиф Брадати.* – Старобългарска литература, кн. 45-46, С., 2012, 305-311

Статията предлага обзор на съвременното състояние на археографските изследвания на творчеството и ръкописното наследство на Йосиф Брадати. Обобщени са данните от досегашните проучвания и е предложен списък от 32 ръкописа, които са автографи или преписи от автографи на книжовника. За всеки ръкопис са приложени минимално необходимите и достатъчни археографски данни. Това би могло да улесни едно бъдещо по-подробно кодикологическо,

палеографско и текстологично занимание с творчеството на този забележителен представител на българското и южнославянското предвъзраждане.

18. *Богомилството в светлината на отношенията Запад-Изток и Кирило-Методиевската традиция.* – В: Кирило-Методиевски студии, кн. 21, С., 2012, 46-54 (= Средновековни текстове, автори и книги. Сборник в чест на Хайнц Миклас)

Статията предлага ново тълкуване на връзките между Кирило-Методиевата традиция и разпространението на богомилството в Босна и Хърватско след края на Методиевата мисия във Велика Моравия. Събитията се разглеждат в контекста на динамичните църковно-политически отношения между Рим и Константинопол в края на IX и през X век. Стига се до извода, че учениците на Кирил и Методий и в България, и в Босна и Далмация продължават по различни начини да търсят "третия път" - компромисен подход, неутрализиращ противопоставянето Изток – Запад. Съвременните научни схващания относно богомилството се разглеждат и като проява на политическите и етнически пристрастия на авторите.

19. *Кирилло-Методиевская енциклопедия.* – В: Православная энциклопедия. Москва, 2014. Т. 34, 711

Текстът представлява енциклопедична статия, представяща едно от най-сериозните достижения на българската медиевистика от края на XX век – Кирило-Методиевската енциклопедия. Предназначен за рускоезичния читател, този текст е достъпен и електронно, което го прави особено ефективен с оглед популяризирането на научната стойност на това издание.

20. *Кирилло-Методиевский научный центр.* – В: Православная энциклопедия. Москва, 2014. Т. 34. С. 712-713

Като част от многотомната Православна енциклопедия, този текст си поставя за цел да представи историята, основните характеристики и сериозните научни постижения на Кирило-Методиевския научен център към БАН. Той дава възможност да се очертае както изследователската и издателската дейност на Центъра, така и работата по създаване на пълна кирило-методиевска библиография, популяризирането на научните постижения в областта на Кирило-Методиевистиката у нас и в чужбина, както и обучението на специалисти и докторанти. Статията е придружена от списък на по-важните публикации на Центъра от създаването му до 2009 година.

21. *Teaching Religion in Bulgarian Schools: Historical Experience and Post-Atheist Developments* – in: A. Seligman (ed.) *Religious Education and the Challenge of Pluralism.* Oxford University Press, 2014, 70-96 (co-authored with Daniela Kalkandjieva)

Студията проследява историческия опит и актуалните пост-атеистични тенденции в преподаването на религия в българската образователна система. Разгледани са историческите модели на религиозното обучение за различните

вероизповедания в модерното българско общество (от първата трета на XIX век до 1947 г.). Специално внимание е отделено на процесите, които протичат в общественото образование по религия след промените от 1989 г., на факторите, които ги обуславят (с оглед на различните религиозни деноминации) и на свързаните с това проблеми. Проследено е зараждането на религиозна конфронтация в условията на глобализационните процеси от началото на XXI век. Възоснова на специално проведено съпоставително проучване на учебната документация е представена академичната традиция в преподаването на религия в България и предизвикателствата на гражданския плурализъм. Анализират се причините за неприемането на обучение по религия в българското училище и възможните тенденции в процеса на религиозното образование.

22. *Ритуалът за полагане на воинска клетва от новобранци с различна религиозна принадлежност според закона от 1897 г.* - в: Мултикултурният човек. В чест на 60 годишнината на професор д.и.н. Камен Гаренов /отец Петър Гарена/ (под печат)

Статията е посветена на ритуала за полагане на клетва от войници с различна религиозна принадлежност според Закона за вземане на новобраници в българската войска от 1897 г. Различните варианти на клетвения текст са подложени на анализ от гледна точка на тяхната логическа структура и на отразените в тях схващания на законодателя за доктриналната и ритуалната специфика на различните вероизповедания, представени в българската войска. Стига се до извода, че българското военно командване (и българското общество) в момента на съграждане на държавните институции след Освобождението е проявило модерно мислене и удивителна религиозна толерантност и е демонстрирало своето доверие към религиозно „различните“. Очертаната по този начин картина на плурализъм може да бъде пример за днешното общество, в което религиозната и етническа „другост“ е негативно маркирана, независимо от официалната политика на плурализъм и политическа коректност.

23. *Mittelalterliche bulgarische Literatur.* – в: Börger, G., T. Dimitrova & T. Kahl (Hrsgg.) Bulgarien. Raum und Bevölkerung – Geschichte und Geschichtsbilder – Kultur – Gesellschaft und Politik heute – Wirtschaft – Recht. (под печат, в съавторство с Heinz Miklas)

Студията е част от обширно енциклопедично издание, което си поставя за цел да запознае немскоезичния читател с България и нейните географски особености, население, история, култура, икономика и политика в миналото и днес. Автори на отделните части са изтъкнати специалисти в съответните научни области, а редакторските критерии са съобразени с най-високите научни стандарти на немското книгоиздаване. Проф. Хайнц Миклас, дългогодишно „лице“ на Виенската славистична школа, един от най-добрите в света познавачи на славянската ръкописна традиция, е изтъкнат специалист в графематиката и палеографията. Представянето на обзор на цялата старобългарска литература в толкова ограничен обем е сериозно предизвикателство, при което е търсен

трудно постижимият баланс между високите научни критерии по отношение на съдържанието и достъпния за неспециалисти стил на изложението. Без да има претенциите да решава някои от спорните проблеми в славистичната медиевистика, текстът успява да обхване всички най-съществени моменти, процеси и явления в старобългарската литература за периода от средата на IX до XVIII век.

УЧЕБНИЦИ И УЧЕБНИ ПОМАГАЛА:

24. Литература за 9. клас. Изд. Анубис, С., 2000, 287 стр. (в съавторство с Б. Богданов, И. Илиев, С. Черпокова, Д. Николова, Л. Шишкова, Е. Зашев).
25. Христоматия за 9. клас. Изд. Анубис, С., 2000, 237 стр. (в съавторство с Б. Богданов, И. Илиев, С. Черпокова, Д. Николова, Л. Шишкова, Е. Зашев).
26. Литература за 9. клас (Задължителна подготовка). Изд. Анубис, С., 2001, 256 стр. (в съавторство с Б. Богданов, И. Илиев, С. Черпокова, Д. Николова, Л. Шишкова, Е. Зашев).
27. Литература за 9. клас (Профилирана подготовка). Изд. Анубис, С., 2001, 128 стр. (в съавторство с Б. Богданов, И. Илиев, С. Черпокова, Д. Николова, Л. Шишкова, Е. Зашев).

Комплектът учебници е изготвен в съответствие с официалните нормативни изисквания на МОН и се прилага в системата на средните училища в продължение на 16 години.

Приносите на отделните автори (по теми и уроци) са описани в съдържанието.

М. Шнитер е автор на разделите, посветени на:

- Мит-сказание-песен-приказка (Обреден фолклор; Фолклор, свързан с житейския обреден цикъл);
- Библия (Стар и Нов завет);
- Старобългарска литература (Златният век, Йоан Екзарх, Апокрифи, Богомилство и богомилска литература, противобогомилска литература)

Общ обем на текстовете на М. Шнитер – около 200 стандартни страници.

СЪСТАВИТЕЛСТВА:

1. (съст. и ред.) Религиозната идентичност – аспекти на модерността. Пловдив, 2013, ISBN: 978-619-90155-1-3 (170 стр.) български и английски ез.

Сборникът представя част от резултатите от проекта „Религиозната идентичност – теоретични и емпирични аспекти. Модел за разрешаване на религиозни конфликти“, финансиран от НПД на Пловдивския университет (№ НИ-11-ФИФ-9). В него са включени статии и студии на докторанти и изследователи от България, Великобритания, САЩ, участници и консултанти в проекта. Представени са резултатите от теренното проучване, техническият доклад от статистическата

обработка на събраните материали, както и серия обобщаващо-интерпретативни изследвания.